LIBRIS | We know books

Coordonatoare Corint Clasici ai literaturii
IULIA-CRISTIANA STAN

GUSTAVE FLAUBERT

Doamna Bovary

Ediția a II-a

Traducere din limba franceză, prefață și tabel cronologic de
IRINA MAVRODIN

CORINT
CLASICI AI LITERATURII

LIBRIS | We know books

PARTEA ÎNTÂI

I

NE AFLAM ÎN SALA DE STUDIU, când directorul intră, urmat de un elev *nou*, îmbrăcat orăşeneşte, şi de băiatul de serviciu care ducea un pupitru mare. Cei care dormeau se treziră şi se ridicară în picioare, ca şi cum ar fi fost surprinşi în timp ce-şi făceau lecţiile.

Directorul ne făcu semn să stăm jos; apoi, întorcându-se spre pedagog, îi şopti:

— Domnule Roger, îţi aduc un elev nou, intră în clasa a cincea. Dacă învaţă şi se poartă bine, va trece *în clasa mare*, unde ar trebui să fie, dacă ţinem seama de vârsta lui.

Rămas în colţul clasei, în spatele uşii, încât de-abia îl puteai vedea, *nou-venitul* era un băiat de la ţară, de vreo cincisprezece ani, mai înalt decât oricare dintre noi. Avea părul tăiat drept pe frunte, ca un dascăl de ţară, un aer de copil cuminte şi era foarte stânjenit. Deşi nu era lat în umeri, haina din stofă verde cu nasturi negri îl jena probabil la răscroieli şi lăsa să i se vadă, prin deschizătura manşetelor, încheieturile roşii ale mâinilor, deprinse să fie dezgolite. Picioarele, în ciorapi albaştri, ieşeau din pantalonii de culoare gălbuie, traşi în sus de bretele. Era încălţat cu pantofi grosolani, prost văcsuiţi, garnisiţi cu ţinte.

Elevii începură să spună lecţiile. Băiatul le ascultă cu cea mai mare atenţie, ca pe o predică, neîndrăznind nici măcar să-şi încrucişeze picioarele, şi nici să se sprijine în cot, iar, la ora două, când sună clopoţelul de ieşire, pedagogul fu nevoit să-i atragă atenţia că trebuie să vină în coloană alături de noi.

LIBRIS We know books

Când intram în clasă, aveam obiceiul să ne aruncăm şepcile pe jos, ca să avem mâinile mai libere; încă din prag, trebuia să le azvârlim sub bancă, în aşa fel încât să se izbească de perete ridicând nori de praf; ăsta era *obiceiul locului*.

Dar, fie pentru că nu observase această manevră a noastră, fie pentru că nu îndrăznea să i se conformeze, rugăciunea se terminase şi *nou-venitul* tot îşi mai ţinea încă şapca pe genunchi. Era unul dintre acele obiecte de pus pe cap, în care găseai elementele care o făceau să semene atât cu o căciulă de blană, cât şi cu un chipiu, cu o pălărie rotundă, cu o caschetă de lutru şi cu o tichie de bumbac, unul dintre bietele lucruri a căror urâţenie mută este profund expresivă, întocmai ca figura unui imbecil. Ovală şi umflată de balene, începea prin trei caltaboşi circulari; urmau apoi, alternând, despărţite printr-o bandă roşie, câteva romburi din catifea şi din blană de iepure; venea apoi un fel de sac care se termina printr-un poligon cartonat, acoperit cu o broderie complicată, din care atârna, la capătul unui şnur lung, foarte subţire, o mică împletitură din fire aurii în formă de ciucure. Era nouă, cozorocul strălucea.

— Scoală-te în picioare, îi spuse profesorul.

Băiatul se ridică şi şapca îi căzu pe podea. Toată clasa începu să râdă. Se aplecă s-o ridice. Colegul de lângă el o dădu jos, lovind-o cu cotul. Băiatul o ridică din nou.

— Descotoroseşte-te odată de şapca aia, îi spuse profesorul, care era un om de duh.

Elevii izbucniră într-un hohot puternic de râs, care îl zăpăci atât de tare pe bietul băiat, încât nu mai ştiu dacă trebuia să-şi ţină şapca în mână, s-o lase pe podea sau să şi-o pună pe cap. Se aşeză şi şi-o puse pe genunchi.

— Ridică-te în picioare, zise din nou profesorul, şi spune-mi cum te cheamă.

Nou-venitul articulă, bolborosind, un nume ininteligibil.

— Repetă!

Se auziră aceleaşi silabe bolborosite, acoperite de hărmălaia din clasă.

— Vorbeşte mai tare, strigă profesorul, mai tare!

Nou-venitul, luând o hotărâre disperată, deschise o gură mare de tot şi strigă din adâncul plămânilor, ca şi cum ar fi vrut să cheme pe cineva, cuvântul: *Charbovari*. Vacarmul din clasă se întetea; se auzeau ţipete ascuţite, lătrături, bătăi din picioare; se striga întruna: *Charbovari! Charbovari!*; apoi locul ţipetelor fu luat de sunete izolate, care se potoliră cu mare greutate şi, din când în când, ici şi colo, din câte o bancă, se mai auzea doar câte un râs înfundat, ca o petardă prost stinsă.

Totuşi, sub ploaia de pedepse, în clasă se restabili treptat ordinea, şi profesorul, reuşind să desluşească numele de Charles Bovary, după ce-i ceruse să-i fie dictat, silabisit şi recitit, îi porunci bietului băiat să se aşeze imediat în banca leneşilor, lângă catedră.

Băiatul se pregăti să se ducă acolo, dar, înainte de a pleca, ezită.

— Ce cauţi? îl întrebă profesorul.

— Şap..., spuse cu timiditate *nou-venitul*, privind cu îngrijorare în jurul lui.

— Toată clasa să copieze cinci sute de versuri! strigă profesorul cu o voce furioasă, oprind, ca un *Quos ego!*[1], o nouă hărmălaie. Staţi liniştiţi, continuă profesorul indignat, şi, ştergându-şi fruntea cu batista pe care şi-o luă din tocă, spuse: Iar tu, cel *nou-venit*, o să copiezi de douăzeci de ori verbul *ridiculus sum*. Apoi, cu o voce mai blândă: Lasă acum şapca, o s-o găseşti, nu ţi-a furat-o nimeni!

Elevii se potoliră. Îşi aplecară capetele pe caiete şi *nou-venitul* rămase timp de două ore într-o atitudine exemplară, deşi, din când în când, câte un cocoloş de hârtie aruncat dintr-un vârf de peniţă îl lovea în obraz. Dar băiatul se ştergea cu mâna şi rămânea nemişcat, cu ochii lăsaţi în jos.

Seara, în sala de studiu, îşi scoase mânecuţele din pupitru, îşi puse lucrurile în ordine şi îşi linie cu grijă hârtiile. Fu văzut cum lucra conştiincios, căutând toate cuvintele în dicţionar şi

[1] Ameninţare adresată de Neptun vânturilor (Virgiliu, *Eneida*, I, 135).

LIBRIS | We know books

străduindu-se cât putea mai mult să învețe. Și fără îndoială că n-a fost dat într-o clasă mai mică pentru că arătase atâta bunăvoință; căci, deși știa binișor regulile gramaticale, stilul lui nu avea nici urmă de eleganță. Începuse să învețe latina cu preotul din sat, fiindcă părinții lui, ca să facă economie, nu-l trimiseseră la colegiu decât foarte târziu.

Tatăl lui, domnul Charles-Denis-Bartholomé Bovary, fost subchirurg militar, compromis, prin 1812, în urma unor afaceri de recrutare, și obligat, cam în aceeași vreme, să-și părăsească slujba, profitase de calitățile sale personale pentru a pune mâna la repezeală pe o zestre de șaizeci de mii de franci, care i se oferea odată cu fiica unui negustor de tricotaje, ce se îndrăgostise de înfățișarea lui. Arătos, bun de gură, știind să bată din pinteni, purtând favoriți uniți cu mustățile, cu degetele împodobite întotdeauna de inele și îmbrăcat cu haine viu colorate, avea înfățișarea unui om cumsecade și ușurința de vorbire a unui comis-voiajor. După ce se căsători, trăi doi sau trei ani pe banii soției, mâncând bine, sculându-se târziu, fumând din pipe mari de porțelan, neîntorcându-se seara acasă decât după ce văzuse vreun spectacol și umblând prin cafenele. Socrul lui muri și nu lăsă în urma sa mare lucru; indignat, ginerele se lansă într-o „afacere industrială", pierdu ceva bani, apoi se retrase la țară, unde voia *să valorifice resursele locului*. Dar, cum se pricepea la cultivarea pământului tot atât de puțin ca la pânzeturi – căci, în loc să-și trimită caii la lucrul pământului, îi călărea, în loc să-și pună vinul în butoaie și să-l vândă, îl turna în sticle pe care le bea el, își mânca păsările cele mai frumoase din curte și își ungea cizmele de vânătoare cu untură de porc –, își dădu curând seama că era mai bine să renunțe la orice afacere.

Plătind două sute de franci pe an, luă cu chirie, într-un sat situat la granița dintre Caux și Picardia, o locuință, pe jumătate fermă, pe jumătate conac; și supărat, măcinat de regrete, învinuind cerul, invidios pe toată lumea, se închise aici, de la vârsta de patruzeci și cinci de ani, scârbit de oameni, spunea el, și hotărât să trăiască în liniște.

Pe vremuri, nevastă-sa îl iubise la nebunie, îl iubise cu o supușenie care îl depărtase și mai mult de ea. Altădată fusese veselă, expansivă și drăgăstoasă, dar devenise, la bătrânețe (așa cum se întâmplă cu vinul trezit care se transformă în oțet), greu de împăcat, supărăcioasă, nervoasă. La început, femeia suferise mult, fără să se plângă, când îl vedea alergând după toate târfele satului și venind seara acasă scârbit și duhnind a băutură, după ce colindase prin vreo douăzeci de spelunci! Apoi mândria ei se revoltă. Atunci, tăcu înghițindu-și mânia cu un stoicism mut, pe care îl păstră până la moarte. Era mereu pe drumuri, cu treburi. Se ducea la avocați, la președintele tribunalului, nota scadențele polițelor, obținea amânări, iar când era acasă, călca, cosea, spăla rufe, supraveghea lucrătorii și făcea plățile, în timp ce, fără să-i pese de nimic, domnul, care era tot timpul cufundat într-o somnolență morocănoasă din care nu se trezea decât ca să-i spună vorbe neplăcute, stătea lângă sobă și fuma, scuipând în cenușă.

Când a avut un copil, a trebuit să-l dea la o doică. Adus acasă, copilul a fost alintat ca un prinț. Maică-sa îl hrănea cu dulcețuri, taică-su îl lăsa să alerge prin curte desculț și, făcând-o pe deșteptul, susținea chiar că fiul său ar putea să stea dezbrăcat, ca puii de animale. În contradicție cu tendințele mamei, el avea în minte un anumit ideal bărbătesc despre copilărie, conform căruia încerca să-și crească fiul, vrând să-l educe în chip dur, după moda spartană, ca să facă din el un om puternic. Îl trimitea să doarmă în camere neîncălzite, îl învăța să dea pe gât pahare mari de rom și să aducă injurii procesiunilor religioase. Dar, având o fire liniștită, copilul nu răspundea cum ar fi vrut el la strădaniile sale. Maică-sa îl ținea mereu lângă ea, îi decupa cartoane, îi spunea povești, se întreținea cu el în monologuri fără sfârșit, de-o veselie melancolică și pline de alintări copilăroase. În singurătatea vieții ei, femeia trecu asupra copilului toate aspirațiile ei spulberate și distruse. Visa pentru el la poziții înalte, îl vedea deja mare, frumos, spiritual, cu o poziție bună în întreprinderea de poduri și șosele sau în magistratură. Îl învăță să citească și chiar să cânte două sau trei romanțe scurte la un pian vechi pe care îl avea în casă. Dar, la toate astea, domnul Bovary, căruia

LIBRIS | We know books

nu-i păsa de literatură, răspundea spunând că asemenea *lucruri nu merită atâta strădanie*! Vor avea ei vreodată cu ce să-l întreţină în şcolile de stat, să-i cumpere vreo slujbă sau să-i asigure un capital pentru a putea face comerţ? De altfel, dacă are *tupeu*, *un bărbat reuşeşte întotdeauna* în lume. Doamna Bovary îşi muşca buzele, şi copilul hoinărea prin sat.

Mergea în urma muncitorilor care se duceau să lucreze la câmp şi izgonea, aruncând cu bulgări de pământ, ciorile aflate în zbor. Mânca mure de-a lungul şanţurilor, păzea curcanii cu un băţ, strângea fânul la vremea cositului, fugea prin pădure, juca şotron la intrarea în biserică în zilele de ploaie şi, de marile sărbători, îl ruga pe clopotar să-l lase pe el să tragă clopotele, ca să se atârne cu tot trupul de funia cea groasă şi să se simtă dus de ea în zbor.

Crescu astfel ca un stejar. Mâinile îi erau puternice şi obrajii frumos coloraţi.

Când a împlinit doisprezece ani, maică-sa a obţinut permisiunea ca băiatul să înceapă să înveţe carte. Cu treaba asta a fost însărcinat preotul. Dar lecţiile erau atât de scurte şi atât de neregulate, încât nu puteau sluji la mare lucru. Ele se ţineau – când preotul avea timp liber – în altar, stând în picioare, în grabă, între un botez şi o înmormântare, sau, uneori, după vecernie, când nu trebuia să iasă în sat, preotul trimitea după elevul lui. Atunci, urcau amândoi în camera acestuia, unde se apucau să lucreze; musculiţele şi fluturii de noapte se roteau în jurul lămpii. Era cald, copilul adormea, iar preotul, aţipind cu mâinile pe pântec, începea şi el în scurt timp să sforăie, cu gura deschisă. Alteori, când preotul se întorcea de la vreun bolnav din împrejurimi pe care îl împărtăşise şi îl zărea pe Charles hoinărind pe câmp, îl chema la el, îl certa vreun sfert de oră şi profita de ocazie ca să-l pună să conjuge verbe la poalele unui copac. Erau întreruptă de vreo ploaie sau de vreo cunoştinţă care tocmai trecea pe-acolo. De altfel, preotul era întotdeauna mulţumit şi spunea chiar că *tânărul* are o memorie foarte bună.

Charles nu putea să rămână doar la atâta lucru. Mama fu energică. Ruşinat, sau – mai curând – obosit, tatăl cedă fără să

opună vreo rezistenţă, dar mai aşteptară încă un an pentru ca băiatul să treacă de prima comuniune.

Mai trecură încă şase luni şi, în anul următor, Charles fu în fine trimis la colegiul din Rouen, unde îl duse chiar tatăl său, pe la sfârşitul lui octombrie, în timpul târgului de Sfântul Romain.

Acum ar fi cu neputinţă pentru vreunul dintre noi să-şi amintească ceva despre el. Era un băiat liniştit din fire, care se juca în recreaţii, învăţa în sala de studiu, era atent la lecţiile din clasă, dormea buştean în dormitor şi mânca bine în sufragerie. Avea drept corespondent un angrosist de marchetărie de pe Rue Ganterie, care îl scotea în oraş o dată pe lună, duminica, după ce-şi închidea prăvălia, îl trimitea să se plimbe în port şi să privească vapoarele, apoi îl aducea la colegiu, pe la ora şapte, înainte de cină. În fiecare zi de joi, seara, băiatul îi scria mamei lui, cu cerneală roşie, o scrisoare lungă, se mai uita o dată pe caietele lui de istorie sau citea un vechi volum de Anacharsis, ajuns, nu se ştie cum, în sala de studiu. Când se plimba, stătea de vorbă cu omul de serviciu care era de la ţară, ca şi el.

Învăţând sârguincios, el se menţinu mereu pe la mijlocul clasei, ba chiar, o dată, obţinu o menţiune la ştiinţele naturale. Dar, la sfârşitul clasei a treia, părinţii îl retraseră de la colegiu ca să-l trimită să studieze medicina, fiind convinşi că băiatul ar putea să se descurce singur până la bacalaureat.

Maică-sa îi găsi o cameră, aflată la etajul al patrulea, pe Eau-de-Robec, la o cunoştinţă de-a ei, de meserie vopsitor. Se învoi cu proprietarii referitor la plata pensiunii, procură mobilele necesare, o masă şi două scaune, aduse de acasă un pat vechi din lemn de cireş şi cumpără o sobă de fontă şi provizia de lemne cu care avea să se încălzească bietul ei copil. La sfârşitul săptămânii, plecă acasă, după ce îi dădu băiatului nenumărate sfaturi să se poarte bine, acum când va fi lăsat de capul lui.

Programul cursurilor, pe care îl citi pe un afiş, îl descumpăni cu totul: curs de anatomie, curs de patologie, curs de fiziologie, curs de farmacie, curs de chimie, de botanică, de clinică şi de terapeutică, fără să mai punem la socoteală cursul de igienă şi pe cel de medicală, toate fiind denumiri despre ale căror etimologii